

УДК 631.164.23(477)

Данкевич В.Є.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності,
Житомирський національний агроекологічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Постановка проблеми. Ведення господарської діяльності сільськогосподарськими підприємствами пов'язане з постійним використанням землі як засобу виробництва, території для розміщення елементів виробничої та соціальної інфраструктури, об'єкту орендних відносин [3]. Під дією внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на стан господарської діяльності, може змінюватися напрям використання конкретних земельних ділянок. Частина цих змін може підпадати під поняття трансформації земельних угідь. Дані тенденції особливо почали проявлятися в умовах ринкової економіки та швидкої зміни кон'юнктури на продовольчих ринках.

Трансформацію угідь можуть проводити з різною метою. З еколого-економічної точки зору, її здійснення може бути зумовлене прагненням розширити площі високопродуктивних земель для отримання більшої кількості сільськогосподарської продукції; необхідністю покращити умови механізації польових робіт і забезпечити продуктивніше використання техніки, поліпшити повітряно-водний режим ґрунту, забезпечити його захист від ерозії [2].

Зростання чисельності населення на планеті збільшує потребу у продуктах харчування і об'єктивно призводить до розширення площ угідь, залучених у сільськогосподарський оборот. Природні луки, пасовища та сінокоси перетворюються на рілля. При цьому, здійснюючи такі заходи, важливо дотримуватися науково обґрунтованих вимог господарювання для досягнення результативності виробничої діяльності у коротко- та довготерміновому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі приділено достатню увагу трансформації земельних угідь. Ґрунтовні дослідження здійснили у своїх працях: Л. І. Абалкін, Д. П. Богиня, В. Г. Бодров, М. П. Вітковський, А. С. Гальчинський, В. К. Збарський, О. В. Крисальний, Ю. Я. Лузан, І. І. Лукинов [4], В. М. Малес, Б. Я. Панасюк [7], О. М. Онищенко, П. Т. Саблук та ін. Обґрунтування перспективних форм господарювання та необхідності трансформації розмірів підприємств аграрного сектора відображено у роботах В. К. Збарського, П. К. Канінського, В. Я. Месель-Веселяка, Л. В. Молдавана та ін. Дослідження авторів зробили значний внесок у розробку зазначеної тематики, однак реалії сьогодення переконують, що чимало питань стосовно трансформації земельних угідь у ринкових умовах господарювання залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз трансформації земельних угідь у сільському господарстві в умовах високотоварного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Земельні угіддя, що використовуються або потенційно придатні для господарської діяльності, є неоднорідними за своїми якісними характеристиками, територіальним розміщенням і, відповідно, можливостями їх експлуатації. Сільськогосподарське виробництво, побудоване на раціональних засадах, повинно починатися з оптимального розподілу площ земельних угідь. Трансформація земельних ділянок як свідомий процес перетворення одних угідь в інші, з точки зору традиційної економічної науки, має на меті забезпечення оптимального складу угідь і підвищення ефективності використання землі [6].

Результатом трансформації має стати формування складу і структури угідь, які найбільш повно відповідають цілям сільськогосподарських товаровиробників. Трансформація земельних відносин, яка відбувається у процесі аграрної реформи, спрямована не лише на зміну форм власності і господарювання на землі, а й на більш раціональне використання земельних ресурсів, збереження родючості ґрунтів і забезпечення належної охорони земель (рис. 1).

При зростаючому попиті на продукти харчування у світі і глобалізації аграрних ринків в сільському господарстві України спостерігається прихід в аграрний сектор інвесторів [1]. Характерним для більшості товаровиробників є екстенсивний метод ведення сільського господарства, збільшення залучення земель до обробітку, недотримання сівозмін, недосконала система використання мінеральних добрив та невиконання природоохоронних заходів. Особливо дані тенденції проявляються у зоні Полісся [8].

Полісся Житомирщини займає понад 80 % території області. Земельний фонд Житомирської області станом на 1 січня 2012 р. становив 2982,7 тис. га. Слід відмітити, що провідні інвестиційні компанії перейшли на вирощування ефективних, але низько прибуткових для районів Полісся зернових культур, замість раніше традиційно прибуткових, але високозатратних технічних та кормових

[5]. Особливості господарської діяльності високотоварних сільськогосподарських підприємств зумовили трансформацію земельних угідь.

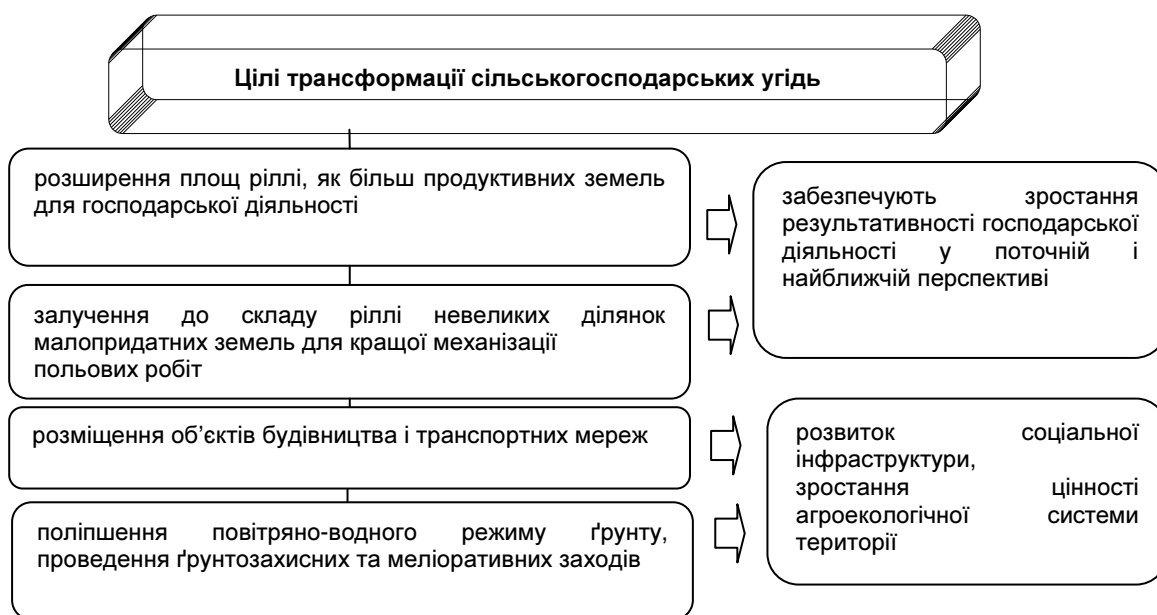

Рис. 1. Цілі трансформації сільськогосподарських угідь

Джерело: власні дослідження

Доцільність трансформації може видаватися суперечливою на різних рівнях розвитку підприємств. Так, для окремого сільськогосподарського товаровиробника збільшення площі ріллі забезпечує вищі обсяги виробництва і прибутку у поточному періоді [2]. Але для території регіону така поведінка підприємств загрожує втратою економічного потенціалу у майбутньому [8]. Підтвердженням такої негативної тенденції є найвищий у світі рівень розораності угідь в Україні, і, як наслідок, значна частка земельних угідь, пошкоджених ерозією (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення площ сільськогосподарських угідь у ряді країн світу

Країна	Сільськогосподарські угіддя, млн га			Розораність с.-г. угідь, %
	усього	у тому числі:		
		рілля	сінокоси і пасовища	
Україна	41,8	32,6	7,9	78,0
Австрія	3,5	1,4	2,0	40,0
Великобританія	17,1	6,1	11,0	35,7
Німеччина	17,4	11,7	5,3	67,2
Франція	30,0	18,3	10,8	61,0
США	426,0	185,0	239,0	43,4
Китай	496,0	92,7	400,0	18,7

Джерело: [2]

Наразі характерною є тенденція до екстенсивного розширення використовуваних у сільському господарстві земельних площ, передусім у вигляді ріллі. За 2005–2012 рр. вагомі площі почали займати кукурудза на зерно, соя та соняшник. До обробітку залучені значні площі низькопродуктивних деградованих земель. Нагальною проблемою є оптимізація земельного фонду країни, зменшення його сільськогосподарської освоєності та розораності, що дасть можливість покращити екологічний стан агроландшафтів. Досягнення вказаної оптимізації має відбуватися через науково обґрунтовану трансформацію земельних угідь.

Нагальною проблемою є те, що сільськогосподарські підприємства не мають достатньо стимулів для вкладання капітальних інвестицій в охорону і відновлення земель, адже: 1) більшість сільськогосподарських угідь не є власністю аграрних підприємств; 2) значна кількість підприємств є збитковими або отримують недостатньо прибутку для здійснення довгострокових інвестицій; 3) відсутня система пільгового кредитування тих суб'єктів господарювання, які готові брати і вкладати кошти у природоохоронні проекти.

Висновки з проведеного дослідження. Забезпечення раціонального землекористування є особливо актуальним, адже наразі розпочалися процеси концентрації капіталу та прихід у сільське господарство інвесторів. Проте останні не завжди дотримуються науково обґрунтованих норм ведення господарської діяльності, здійснюють трансформацію земельних угідь, що спричиняє негативний вплив на навколишнє середовище. Постає необхідність забезпечення раціонального використання та трансформації земель.

Неврегульованість питань у сфері земельних відносин, землекористування, землеустрою і охорони земель ускладнює розвиток аграрного сектора економіки. Проблемними питаннями наразі залишаються: неефективність державного управління земельними ресурсами; посилення корупції; відсутність заходів стосовно перспективного планування розвитку території, відсутність оптимальних моделей сільськогосподарського землекористування, що призводить до виникнення своєрідних латифундій переважно з іноземними інвестиціями.

Бібліографічний список

1. Власов В. І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах / В. І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 22-26.
2. Купка І. Використання агроландшафтів на засадах збалансованого розвитку землекористування / І. Купка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pinchukfund.org/storage/students/works/2008/347.doc>
3. Левада О. В. Еколого-економічний аналіз меліорації агроландшафтів / О. В. Левада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?t=419&sid=d7490ebb6d79816685984fce47d9a83>
4. Лукінов І. І. Вибрані праці: у 2-х кн. / І. І. Лукінов. – Кн.1. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 816 с.
5. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / [редкол.: В. М. Зубець (голова) та ін.]. – К. : Аграрна наука, 2010. – 944 с.
6. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми та державна аграрна політика у розвинутих країнах / В. Онегіна // Економіка України. – 2010. – № 11. – С. 62-72.
7. Панасюк Б. Я. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового комплексу / Б. Я. Панасюк, Ф. О. Ярошенко // Стратегія економічного розвитку України : [науковий збірник]. – 2003. – Вип. 14. – С. 71-79.
8. Федоров М. М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов : [доповідь] / М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 4-18.

Анотація

Досліджено сутність та сучасний стан трансформації сільськогосподарських угідь. Висвітлено фактори підвищення ефективності використання земельних ресурсів. Вивчено внутрішні та зовнішні чинники трансформації сільськогосподарських угідь. Виявлено, що сільськогосподарські підприємства не мають достатньо стимулів для вкладання капітальних інвестицій в трансформацію земель, адже: відсутнє законодавче регулювання; більшість сільськогосподарських угідь не є власністю аграрних підприємств; значна кількість підприємств є збитковими або отримують недостатньо прибутку для здійснення довгострокових інвестицій. Запропоновано рекомендації щодо підвищення ефективності використання земельних угідь в умовах високотоварного виробництва.

Ключові слова: сільськогосподарські землі, консолідація, аграрні підприємства, ефективність, глобалізація, Полісся.

Аннотация

Исследована сущность и современное состояние трансформации сельскохозяйственных угодий. Освещены факторы повышения эффективности использования земельных ресурсов. Изучены внутренние и внешние факторы трансформации сельскохозяйственных угодий. Выявлено, что сельскохозяйственные предприятия не имеют достаточно стимулов для вложения капитальных инвестиций в трансформацию земель, ведь: отсутствует законодательное регулирование, большинство сельскохозяйственных угодий не является собственностью аграрных предприятий; значительное количество предприятий являются убыточными или получают недостаточно прибыли для осуществления долгосрочных инвестиций. Предложены рекомендации по повышению эффективности использования земельных угодий в условиях высокотоварного производства.

Ключевые слова: сельскохозяйственные земли, консолидация, аграрные предприятия, эффективность, глобализация, Полесье.

Annotation

In this paper we explored the nature and current state of the transformation of farmland. Deals with ways to increase the efficiency of land use. Study of internal and external factors transforming farmland. We

found that farms do not have sufficient incentives to invest in capital investment in the transformation of the land, because: there is no legal regulation, the majority of agricultural land is not owned farms, a significant number of enterprises are loss-making or receiving enough income to make long-term investments. We offered recommendations for improving the use of land in vysokotovarnoho production.

Key words: agricultural land consolidation, farmers, efficiency, globalization, Polissja.

УДК 338.122:379.84

**Грабар М.В.,
асистент кафедри туризму та рекреації,
Уліганець М.С.,
Мукачівський державний університет**

ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Постановка проблеми. Сучасне конкурентне середовище вимагає нового підходу до ведення бізнесу, в основі якого – необхідність безперервного, обґрунтованого спостереження за поточними процесами на підприємстві, їх оцінка, прогнозування змін і відхилення від заданих параметрів з метою підвищення ефективності управління. Дана проблема може бути вирішена за допомогою формування збалансованої системи показників (далі – ЗСП), що забезпечує ціленаправлений моніторинг діяльності підприємства, дозволяє прогнозувати і попереджувати появу проблем, органічно поєднуючи стратегічне і оперативне управління.

Системи оцінювання, що засновані на фінансових показниках, погано пристосовані для виявлення вартісноутворюючих механізмів сучасної комерційної організації. Нематеріальні активи, такі як знання працівників, відносини з клієнтами і постачальниками, а також культура новаторства – ось ключ до створення вартості в сучасній економіці [9, с. 390]. ЗСП здатна урівноважити, збалансувати точність і цілісність фінансових даних сьгоднішніми факторами економічного успіху, і таким чином забезпечити втілення стратегії у життя. Тому впровадження ЗСП у сферу туризму та рекреації забезпечить її надійним інструментарієм системного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція збалансованої системи показників як аналітичного інструменту, що використовується в галузі аналізу ефективності діяльності, була розроблена американськими вченими Робертом Капланом і Дейвідом Нортоном і отримала подальший розвиток у працях П. Нівена та багатьох інших зарубіжних вчених.

Тема ЗСП в сфері туризму та рекреації поки, що мало досліджена. Деякі аспекти цього напрямку відображені в працях І. Димеденко, Н. Б. Петрової та М. Бойко. Так, І. Димеденко розробляла модель ЗСП у формуванні аналітичної інформації про діяльність туристичних підприємств. Дослідниця розглянула основні проблеми комплексної оцінки діяльності турпідприємств за допомогою ЗСП та розробила ключові показники ефективності діяльності менеджерів із реалізації туристичних послуг на основі концепції ЗСП [3, с. 190].

М. Бойко із використанням прикладних рекомендацій концепції ЗСП розробив методику оцінювання економічних інтересів туристичних підприємств. Її метою є генерування соціально-економічної цінності туристичного підприємства для соціо-еколого-економічної системи «туризм». Конструктивність застосування методики полягає у визначенні інтегрального показника соціально-економічної цінності туристичного підприємства як квінтесенції реалізації економічних інтересів [1, с. 32].

Проте, загальна концепція впровадження ЗСП в сферу туризму та рекреації на даний час залишається в недостатній мірі розробленою.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ЗСП у сфері туризму і рекреації, розробка основних етапів її впровадження на турпідприємстві та перспектив застосування на рівні регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. збалансована система показників – це сукупність параметрів, які всеосяжно характеризують діяльність організації в умовах сучасної ринкової економіки [8, с. 3]. Вона надає керівництву інструмент для отримання бажаних результатів у складних умовах жорсткої конкуренції. Головна мета (ключова ідея) ЗСП – трансформація стратегії організації в конкретні, досяжні цілі, показники і в кінцевому підсумку – дії (заходи). За останні десять років свого існування в світі ЗСП стала однією із найбільш передових інструментів направлених на оцінку діяльності підприємств і досягнення стабільних, високих результатів.

Згідно класичної концепції створення ЗСП передбачає наступні етапи:

- визначення стратегічних цілей;
- побудова стратегічної карти;
- вибір показників;